

La modificació del mapa de les representacions lingüístiques de principi de segle a *La Veu de Catalunya*

*The change in the map of linguistic representations in the early
20th century in La Veu de Catalunya*

Clara BARNADA COLL
Universitat de Girona

Data de recepció: 15 de maig de 2012

Data d'acceptació: 4 de setembre de 2013

RESUM

Durant el primer terç del segle XX va tenir lloc una important reedificació de la llengua catalana. Vinculats al procés de construcció d'una identitat nacional, en què la llengua tenia un paper fonamental, la reflexió i el discurs lingüístic adquiriren un protagonisme creixent, gràcies en bona part a un espai de nova creació: la premsa de masses.

El treball que segueix a continuació pretén estudiar la campanya per la llengua catalana, endegada per polítics i intel·lectuals aplegats al voltant de la figura d'Enric Prat de la Riba, a les pàgines de *La Veu de Catalunya*, per tal d'analitzar les ideologies lingüístiques que s'hi vehiculen així com la incidència del discurs públic en la creació d'un nou mapa de representacions lingüístiques, que va marcar una fita ineludible en la història social de la llengua catalana contemporània.

PARAULES CLAU: història social de la llengua catalana, segle XX, identitat i premsa nacional, ideologies lingüístiques.

ABSTRACT

A significant rebuilding of the Catalan language took place in the early decades of the 20th century. Associated with the process of building a national identity in which the Catalan language held a fundamental role, reflection and linguistic discourse acquired increasing importance largely owing to a newly created space: the mass print media.

This paper studies the campaign to promote the Catalan language that was launched in the newspaper *La Veu de Catalunya* by politicians and intellectuals supporting the positions of Enric Prat de la Riba. On the basis of this study, an analysis is made of the linguistic ideologies conveyed by that publication, and of the influence of public discourse on the creation of a new map of linguistic representations marking a major milestone in the social history of contemporary Catalan.

KEYWORDS: social history of the Catalan language, 20th century, identity and national print media, linguistic ideology.

*Graó darrera graó, el nostre poble puja
per diferents indrets de la muntanya
dura i gloriosa de la civilitat.*

JAUME BOFILL I MATES, *La Veu de Catalunya* (7 juliol 1914).

1. INTRODUCCIÓ

Des d'un punt de vista històric, la complexitat i la intensitat dels canvis socials i lingüístics fan del primer terç del segle XX un període fascinant. Per bé que hagi estat a bastament tractat tant en els manuals d'història de la llengua com en els de literatura catalana, la majoria d'estudis s'han centrat en l'impacte de la figura i l'obra de Pompeu Fabra. La present comunicació sorgeix justament de la necessitat de plantejar una aproximació diversa de l'òptica tradicional; a partir del que considerem un element fonamental per a l'estudi de la història de qualsevol llengua —especialment en les situacions de contacte/conflicte lingüístic—, i que no sempre és degudament tingut en compte: les representacions lingüístiques.

Una de les fonts més adients per al seu estudi, sense cap mena de dubte, és la premsa històrica, en tant que símbol de la societat de masses. En el context català de principi del segle XX, el periodisme escrit es va convertir, tal com sosté Miquel Nicolás a Ferrer (2005: 13), no només en «el primer mitjà d'informació social sinó en la principal tribuna per a la gènesi de l'opinió pública, l'enquadrament ideològic i l'adscripció específicament política». En aquest sentit, doncs, la premsa escrita va tenir un paper clau en la modificació i difusió d'ideologies lingüístiques, sobretot a mesura que esdevenia el gran aliat del catalanisme polític, que, al seu torn, va transformar la qüestió de la llengua en element essencial de la catalanitat, això és, en un emblema nacional.

No obstant això, cal ser conscients que un estudi sociolingüístic exhaustiu de totes les publicacions periòdiques existents en aquells anys, arreu dels territoris de parla catalana, seria, manllevant l'expressió francesa, *un travail de longue haleine*, sobretot si tenim en compte les dificultats per a accedir a les fonts.¹ Per aquest motiu, es va fer evident, des d'un primer moment, la necessitat de limitar l'objecte d'estudi a un diari concret i a un període determinat, per tal de poder-ne extreure unes conclusions vàlides i coherents per al nostre estudi.

1. En el moment en què es va realitzar la recerca, no disposàvem encara de les versions digitalitzades dels diaris catalans més representatius d'aquell període pel que fa a la qüestió de la llengua. Actualment, en canvi, tant *La Veu de Catalunya*, com *El Poble Català* o *La Publicitat* es poden consultar digitalment en el web Arxiu de Revistes Catalanes Antiques, a càrrec de la Biblioteca Nacional de Catalunya. En conseqüència, l'obtenció del corpus documental es va haver de fer de forma manual, a partir de l'exhumació de les pàgines del diari en versió paper.

La tria de la publicació no va ser en cap cas arbitrària. Entre els principals periòdics catalans que vam considerar més rellevants en relació amb la qüestió de la llengua, vam escollir *La Veu de Catalunya* (LVC). Tot i tractar-se d'un diari orgànic, invariablement atribuït a un sector molt concret de la societat catalana, pensem que és un testimoni excepcional per diversos motius, tal com detallarem més endavant.

La vinculació del diari amb la formació política que representava era tanmateix un fet habitual en l'època, tal com va observar García Nieto (1975: 292) amb relació a l'origen dels rotatius:

[...] la mayor parte de veces nacidos bajo la influencia y la orientación de un grupo o de un partido político, con una incidencia más o menos grande y real en la opinión pública. En estos quince años hubo varias ocasiones en las que la prensa marcó la ruta a seguir al gobierno e influyó en sus decisiones.

La crida al lector és, per tant, característica en la premsa de principi de segle. En aquest sentit, convé recordar que *La Veu* va ser el primer periòdic a incorporar l'editorial en el seu sentit actual (firmat per Enric Prat de la Riba i dirigit a orientar i, fins i tot, a interpel·lar els lectors). *La Veu* va ser, doncs, pionera a l'hora d'incorporar aquest text d'opinió, que després van adoptar també la resta dels diaris barcelonins.

Quant a la delimitació cronològica, se centra en el període comprès entre 1910 i 1917, anys en què el debat sobre la llengua a les pàgines de LVC és molt viu, sobretot al voltant de la publicació de les *Normes ortogràfiques* (1913) i arran també de les peticions d'oficialitat del català, que van convertir-se en les pàgines del diari en dos pilars bàsics de la reivindicació per la llengua catalana. Ens aturem a l'any 1917, ja que la desaparició d'Enric Prat de la Riba —director del diari i home fonamental en la política i cultura catalanes— va marcar evidentment un punt d'inflexió en la trajectòria de la publicació, però que no tractarem en aquesta ocasió.

Som conscients que ni la Lliga ni el seu diari van ser els únics motors del catalanisme a principi de segle. És ben cert que seria també mereixedor d'estudi i objecte d'interessantíssims treballs el paper que van tenir diaris vinculats a altres sectors polítics i ideològics, com *El Poble Català* o *La Publicitat*, en la qüestió de la llengua. Tanmateix, voldríem reiterar que el present treball no pretén ser un estudi exhaustiu, sinó un punt de partida en la investigació; enfocat a plantejar preguntes i a obrir noves vies de recerca, més que no pas a oferir conclusions definitives sobre el tema tractat.

Amb aquesta voluntat, l'estudi que oferim a continuació presenta els textos i les informacions lingüístiques més rellevants, obtingudes a partir del buidatge de les edicions de LVC, per tal d'il·lustrar les ideologies lingüístiques que van vehicular-se i difondre's a través d'aquesta plataforma a principi del segle passat.

2. LA PREMSA, UNA PLATAFORMA AL SERVEI DE LA LLENGUA

Ja a la darrereria del segle XIX, el catalanisme polític va començar a reivindicar els drets de la llengua catalana des de la premsa i altres tribunes. Cal tenir en compte que

fins aquell moment la presència del català en les publicacions periòdiques fetes a Catalunya era força minoritària, sobretot si es compara amb el nombre de capçaleres existents en llengua castellana. Notem el desequilibri pel que fa a la llengua d'edició en la taula 1, que ofereix el detall de les capçaleres de 1879 al Principat.

TAULA 1
La premsa a Catalunya segons la llengua d'edició (1879)

	Barcelona		Comarques		Total
	Català	Castellà	Català	Castellà	
<i>Diaris</i>	1	17	0	11	29
<i>Setmanaris</i>	10	19	4	28	61
<i>Quinzenals</i>	3	13	1	9	26
<i>Altres</i>	3	91	2	35	131
<i>Total</i>	17	140	7	83	247

FONT: Figueres (2002: 54).

Si bé en un primer estadi del moviment catalanista les manifestacions nacionalistes es vehiculaven a partir de la llengua castellana, ben aviat els protagonistes van adonar-se que la recuperació nacional requeria autonomia cultural, és a dir, que calia comptar amb uns mitjans de comunicació propis. Ras i curt, convenia unificar forma i fons, i és així com van començar a proliferar els primers diaris en llengua catalana. El pes de la llengua pròpia, doncs, va anar millorant progressivament posicions respecte a la castellana. El creixement de publicacions en català d'ençà del canvi de segle és molt significatiu i arriba a les setanta capçaleres el 1913; aquest nombre serà doblat durant els anys de la Mancomunitat i arribarà a quadruplicar-se els primers mesos de la Segona República. Vegeu la taula 2.

TAULA 2
Classificació dels periòdics segons la llengua (1913-1920)

	Català		Català i castellà	
	1913	1920	1913	1920
<i>Barcelona</i>	58	121	10	35
<i>Girona</i>	3	14	6	17
<i>Lleida</i>	2	4	3	5
<i>Tarragona</i>	7	4	7	10
<i>Total</i>	70	143	26	67

FONT: Gómez Mompert (1992: 123).

Paral·lelament a la consolidació de la premsa catalanista, es pot notar l'augment de la presència de material epilingüístic sobre la qüestió del català al diari, fins aleshores patrimoni dels cercles erudits. Una presència que començarà a despuntar a finals del XIX, arran de la polèmica ortogràfica, però que s'imposarà sobretot durant les primeres dècades del XX, de manera que el discurs sobre la llengua serà cada cop més present entre l'opinió pública; estarà, podríem dir-ho així, a l'ordre del dia.

Amb tot, convé remarcar que la història de la llengua catalana contemporània disposa de pocs referents que estudiïn la relació entre llengua i premsa, segurament perquè la historiografia tradicional s'ha aproximat a la premsa com un mitjà més que no pas com un fi. Tanmateix, destaquen uns quants estudis en aquesta línia, encara que tots ells circumscrits a l'àmbit valencià.² Sens dubte, tal com feien notar Jordi Ginebra i Mila Segarra en un exemplar de la revista *Caplletra* (1999), manquen estudis capaços d'oferir una visió global i integradora del panorama de les lletres catalanes del període contemporani, ja que, segons Prats (1995: 58), «els pocs esforços que s'hi dediquen [a l'estudi de la història social de la llengua] són força inútils perquè no els podem integrar en un projecte global —inexistent».

En aquest sentit, i tal com hem comentat més amunt, el present treball sorgeix de la necessitat d'aportar noves dades per al coneixement del mapa de les representacions lingüístiques del segle passat, que contribueixin en certa manera a pal·liar les llacunes existents en la història de la llengua d'aquest període.

3. UN TESTIMONI EXCEPCIONAL, EL DIARI *LA VEU DE CATALUNYA*

El periòdic *La Veu de Catalunya*, amb una extensa trajectòria al seu darrere, gairebé quaranta anys de publicació (1989-1937), és considerat per un dels seus principals historiadors, Josep Maria Figueres, com una «gegantina enciclopèdia de la cultura catalana», i, segons molts contemporanis, un dels diaris més representatius del panorama català, tal com es desprèn d'aquestes paraules de Josep Carner:³

Quina intensa comunitat és la creada per *La Veu*. Ha interessat l'intel·lectual, el pràctic, el sentimental i fins l'escèptic. El seu secret no ha consistit solament en un ideal. Ha consistit també en el llenguatge. *La Veu* no ha perdut mai la iniciativa... per que [*sic*] parlava en llengua catalana.

2. Per a més detalls, vegeu la tesi doctoral de Mavi DOLZ (1992), *Premsa i llengua a la ciutat de València 1837-1936*; l'obra de Rafael RAMOS ALFAJARÍN (1989), *La qüestió lingüística en la premsa de Castelló de la Plana, 1834-1938*, Castelló de la Plana, Diputació de Castelló; i el treball de Vicent FERRER, *La llengua en portada: Ideologies lingüístiques en premsa valenciana (1902-1923)*, València, Denes.

3. Carta de Josep Carner a Jaume Bofill i Mates, 6 d'agost de 1921, confronteu-ho amb Josep M. FIGUERES [s. d. (2006)], *La Veu de Catalunya*, estudi encarregat per l'Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Barcelona, treball inèdit en procés de revisió, que hem pogut consultar gràcies a l'amabilitat de l'autor.

A més, aquest diari s'erigeix als nostres ulls en un testimoni privilegiat per a l'objecte d'estudi, per diversos motius: d'una banda, perquè es tracta de l'òrgan periodístic de la Lliga —formació que va tenir un paper clau en l'obra de modernització del català, tal com demostra Josep Grau en el seu estudi (2006)—; de l'altra, perquè va convertir-se en la plataforma d'expressió dels personatges públics més representatius de l'escena catalana del moment (polítics, escriptors i periodistes com Enric Prat de la Riba, Josep Puig i Cadafalch, Josep Carner, Eugeni d'Ors i Jaume Bofill i Mates són alguns dels noms destacats de l'extensa nòmina de redactors i col·laboradors del diari). El relleu d'aquesta publicació queda palès de nou en l'opinió de contemporanis il·lustres com ara Josep Carner o Josep Pla, que consideren *La Veu* com una peça clau en la cultura catalana. Finalment, les dades procedents dels estudis d'història de la premsa avalen la seva difusió: LVC era el primer diari en català i el sisè entre el conjunt dels diaris barcelonins.⁴

L'exhumació de les edicions d'aquest diari, corresponents a la segona dècada de la centúria del segle passat, ens proporciona un corpus més que notable de material epilingüístic que precisament ens permetrà analitzar la incidència del discurs públic en la configuració d'un determinat model de llengua i de consciència lingüística dels parlants, i, en darrer terme, plantejar una reflexió sobre la creació d'un nou mapa de representacions lingüístiques, que va ser clau per a la reconstrucció social de la llengua catalana a principi del segle xx.

3.1. *Combatre una mentalitat diglòssica*

En primer lloc, pot resultar interessant presentar un parell de casos que il·lustren molt bé quines eren les representacions de la llengua a la darrerria del vuit-cents sobretot pel que fa a l'ambivalència dels estereotips lingüístics, existents a causa de la diglòssia imperant als territoris de parla catalana: d'una banda, el sentiment afectiu i espontani envers la llengua materna; i, de l'altra, el sentiment acomplexat, gairebé d'autodenigració del català com a llengua adscrita al clos familiar, no apta per a la comunicació pública.

El 1895, quan l'escriptor Àngel Guimerà va pronunciar la primera conferència en català a l'Ateneu Barcelonès, una gran part de l'auditori va abandonar indignada la sala. El símil que estableix Jaume Bofill i Mates en relació amb la llengua catalana, justament en un article a LVC, retrata la consciència lingüística que s'amaga darrere aquest tipus de reaccions: el publicista compara la llengua catalana amb la Ventafocs ja que és bella i espontània; però va mal vestida, no és presentable en societat, i per tots és maltractada.

El segon cas fa referència a una anècdota de la biografia de Pompeu Fabra, que segurament és prou coneguda: a l'edat de dotze anys el jove Fabra es va trobar davant d'un dilema lingüístic a l'hora d'escriure una carta als seus nebots. Va començar amb

4. Per a més detalls, vegeu l'obra de Gómez Mompert (1992).

l'encapçalament de «queridos sobrinos», que immediatament va trobar altament artificial, ja que ell mai no s'hauria adreçat així als seus parents. Tot seguit, va decidir d'escriure la carta en català, malgrat ser una opció força atípica aleshores (vegeu Miracle, 1998 [1968]: 104-106).

Tant en un cas com en l'altre, ens trobem davant de reaccions que no eren fruit sinó de la profunda mentalitat diglòssica de l'època. Tal com constata Miracle, en la seva biografia de Fabra:

No es feia [escriure en català]. Era una cosa de l'època. Era el resultat del llarg procés de descatalanització dels catalans que gairebé arribà a consumir-se del tot. De resultes d'aquell procés havia sorgit allò de considerar com un fet normal que la llengua nativa fos la llengua de parlar, i la llengua oficial, la d'escriure. (Miracle, 1998 [1968]: 104)

És ben sabut que a causa de la manca d'una cort pròpia, d'una institució que cohesionés els diferents territoris de parla catalana, la llengua catalana va patir una reculada en els usos cultes i oficials, i va ser abandonada progressivament per les elits polítiques i culturals autòctones a favor del castellà. Bona part dels escriptors passaren a utilitzar llavors la llengua reial —la *compañera del imperio*, segons Nebrija— en pro d'una major difusió de les seves obres, però s'hi afegia també un altre sentiment lingüístic, més enllà dels arguments de caràcter utilitari, com el grau de refinament i de perfecció de la llengua castellana. La marginació oficial encara es va accentuar, més endavant, amb la política lingüística destinada a expulsar el català de tots els àmbits formals possibles, a través de mesures com el Decret de Nova Planta (1707-1715) o la Llei d'instrucció pública, coneguda com a *Ley Moyano* (1857), que bandejava el català de l'àmbit educatiu.

Així doncs, i recuperant la imatge de la Ventafocs, el mapa de les representacions lingüístiques a la darrereria del segle XIX es caracteritzava pel contrast entre el castellà, llengua protegida pel poder, estudiada i fixada gramaticalment, i el català, objecte d'una marginació oficial al llarg dels segles XVIII i XIX, despullat de referents institucionals i socials, fragmentat administrativament i, en conseqüència, arraconat als àmbits informals.⁵

Durant els últims anys del XIX, però, com hem comentat anteriorment, el catalanisme polític va començar a reivindicar els drets de la llengua catalana, especialment a través de la premsa, fet que donà lloc a la creació d'una estreta aliança entre la premsa i el nacionalisme, que va esdevenir fonamental per a la reedificació de la llengua catalana.

5. La llengua castellana gaudia d'avantatge en el terreny normatiu ja que el 1713 es creà la Real Academia Española (RAE), que inicià el 1716 la primera edició del *Diccionario de la lengua castellana*, acabada el 1739; mentre que la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans no va crear-se fins al 1911.

3.2. *La campanya per la llengua catalana*

En aquest context, polítics i intel·lectuals aplegats al voltant de la figura d'Enric Prat de la Riba van utilitzar el diari *La Veu de Catalunya* com a portaveu de la campanya cultural i lingüística que havia de conduir a la modernització de la llengua. La campanya de la Lliga Regionalista en matèria lingüística, dirigida a modificar la configuració diglòssica del català, s'articulava en dos fronts fonamentals: un d'intern, que va tractar d'impulsar la fixació de la norma lingüística, i un d'extern, que es va ocupar d'ampliar l'espai social de la llengua i d'aconseguir el reconeixement públic i les bases institucionals que permetessin la difusió del projecte polític associat. Per això, van convertir la llengua en un emblema nacional, perquè al servei dels intel·lectuals noucentistes esdevenia un instrument clau en la construcció de la imatge de la Catalunya ideal, bastida a través del llenguatge. La reforma lingüística es convertia així en el primer pas del projecte de regeneració nacional.

El redreçament de la llengua no solament requeria un programa de normativització integral i la conquesta de nous àmbits d'ús, sinó que, sens dubte, era tan o més essencial, en molts aspectes, canviar les actituds i superar les rutines. En altres paraules, calia modificar-ne el mapa de les representacions. En aquest sentit, el diari, el referent de la societat de masses, esdevenia una eina imprescindible per a anar, tal com ha sostingut Enric Jardí (1974: 161), «afaiçonant de mica en mica l'opinió catalana en un sentit intervencionista», sobretot si tenim en compte que el projecte noucentista es basava en l'ordenació de la vida cultural catalana des de dalt, des dels cercles de poder.

Un dels prejudicis lingüístics més arrelats era precisament el complex d'inferioritat de la llengua catalana respecte a les altres llengües romàniques, al qual sovint feien referència les elits culturals per tal de justificar-ne les causes, com pot observar-se en aquest fragment del discurs de Prat de la Riba amb motiu de la creació de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), l'any 1911:⁶

Quan un poble —y aquest es el cas de Catalunya— ha estat quatre sicles sense conrear el seu idioma quan aquest idioma no ha pogut aprofitar com els seus germans neolatins, al entrar en l'adolescència, la gimnasia incomparable del renaixement clàssich; quan, mentres els altres idiomas s'enfortien y aixamplaven donant forma ideològica a les noves disciplines científiques y als descobriments geogràfichs y a les invencions industrials, als nous ideals dels homes, l'idioma català restava isolat, reclós, com empresonant, lluny de les corrents y les preocupacions y els treballs del món, sense poetes y literats que'l polissin y embellissin, sense que oradors y polítics y estadistas que l'usessin, sense savis

6. Enric PRAT DE LA RIBA (1911), «Complint una missió», LVC (2 abril). Es tracta d'una reproducció parcial de la comunicació per a l'ampliació de l'IEC que Prat de la Riba va dirigir al Departament Central de la Diputació de Barcelona —de la qual era el president—, el 4 de febrer de 1911. El text íntegre de la comunicació va ser publicat per LVC el 2 d'abril del mateix any. Dos anys més tard, arran de la publicació de les *Normes ortogràfiques* al diari, LVC en selecciona uns quants fragments i els publica de nou. El text íntegre del discurs es troba també recollit en l'obra completa de Prat de la Riba.

y investigadors que l'augmentessin, sense multituds que sempre i en tots els actes i en tot el viure se'n servissin; allavors la necessitat de renovació es imponderable, i l'urgència d'instituir-lo d'una evidència irrestible. (Reproduït a Prat de la Riba (1998-2000), vol. II: 578-582)

Els intel·lectuals noucentistes tenien clar que el pas previ per a convertir el català en una llengua moderna, amb igualtat de condicions amb la resta de llengües romàniques, era la fixació de la norma lingüística perquè, tal com afirmava Pompeu Fabra en el seu discurs als Jocs Florals de Lleida de 1915, «mentre el català fos una llengua sense una ortografia unificada i sense un lèxic i una gramàtica fixats, no es podia implantar a les escoles, ni podia aspirar als usos oficials, i es [trobaria] en condicions aclaparadores d'inferioritat en la seva lluita amb la llengua castellana».⁷

Calia resoldre urgentment la situació d'anarquia lingüística davant la diversitat de propostes ortogràfiques que s'havia establert en les lletres catalanes segons els mateixos contemporanis, agreujada per l'absència d'una institució competent en matèria lingüística. La manca d'un referent únic condicionava evidentment el mapa de les representacions de la llengua catalana a començament de segle, tal com queda de manifest en un altre fragment del mateix discurs de Prat de la Riba:

En els pobles espiritualment colgats per un cataclisme històric durant segles, com Catalunya, al tornar a la vida no hi ha cap centre de coesió, l'anarquia es completa, no hi ha tradició literària, no hi ha coneixement total de les formes comarcals o regionals de l'idioma, no hi ha una llengua literària a continuar. Hi ha tantes llengües escrites com escriptors, tantes com comarques o regions; i, naturalment, no hi ha tampoc gramàtica, sinó gramàtiques, no hi ha ortografia, sinó ortografies; i les col·leccions de paraules que s'estampen no són pas l'inventari de la llengua, no són propiament diccionaris, sinó llistes de mots més o menys útils com treball preparatori. Així ha passat a Catalunya. (Reproduït a Prat de la Riba (1998-2000), vol. II: 578-582)

3.2.1. L'acollida de les *Normes ortogràfiques*

Per aquest motiu, la publicació l'any 1913 de les *Normes ortogràfiques* de Pompeu Fabra va tenir una gran acollida, tal com es desprèn de les mostres d'adhesió que recull el diari: «per fi la nostra llengua catalana ha arribat a la seva unitat ortogràfica de tant de temps sentida, de tant de temps enhelada» (LVC (11 febrer 1913), edició del matí: 3); o bé: «era un clam unànim de tots els amants de la llengua catalana» (LVC (15 febrer 1913), edició del vespre: 3).

La qüestió ortogràfica era un element determinant en la representació de la llengua. El diari de Prat de la Riba va treballar activament en aquest sentit, no només amb la

7. El discurs «Literats i gramàtics» va ser publicat a LVC el 17 de maig de 1915. És recollit a Fabra (1980: 135-140).

reproducció del text íntegre de la nova normativa tot just una setmana després que fos sancionada per l'Institut d'Estudis Catalans, sinó també a través de la creació d'una columna específica, explícitament titulada «Per l'unitat de l'idioma», que va dedicar-se a fer-se ressò de tots els testimonis d'adhesió per part de publicacions periòdiques, cases editorials i personatges destacats, diàriament durant gairebé tres mesos.

Hi havia sobretot la necessitat de transmetre a l'opinió pública una imatge d'adhesió completa i d'unitat arreu dels territoris del domini lingüístic per tal de contribuir a fixar la normativa fabriana, qüestionada per diverses veus. Així doncs, LVC va filtrar els testimonis que va generar la nova normativa i va reproduir només aquells que eren positius. Mai no va reportar cap de les veus crítiques que es van alçar contra el text de l'Institut —de les quals tenim constància perquè van aparèixer publicades en altres diaris, principalment en els comarcals— per tal de reeixir, segurament, en la seva maniobra de difondre arreu una imatge impol·luta d'unitat lingüística. De la mateixa manera, el fet de donar repercussió a les notícies publicades en diaris i revistes de fora del Principat (de València, les Balears o Perpinyà) cal entendre'l com un mecanisme més del diari per tal de crear la imatge d'unitat lingüística arreu del domini català.⁸

Tanmateix, el missatge d'unitat entorn de la qüestió ortogràfica preconitzat per LVC era tan sols la base de la seva campanya per la llengua catalana. La codificació era el primer pas per a la regeneració de l'idioma nacional. Calia, però, d'altra banda, recuperar el prestigi de la llengua catalana com a vehicle d'expressió social i al mateix temps afavorir l'accés de l'idioma a tots els àmbits públics. LVC en va fer campanya també.

3.2.2. La reivindicació del català com a llengua de cultura

La voluntat d'elevat el català a llengua de cultura pretenia fer front al prejudici lingüístic que considerava el català com un vehicle no apte per a determinats àmbits de coneixement, com és el cas, per exemple, del camp científic. En aquesta línia convé destacar la creació de l'Institut d'Estudis Catalans (1907), el primer organisme representatiu modern de la comunitat científica catalana i concebut com un «centre de creació de ciència i d'organització de la recerca» en català (Balcells i Pujol, 2002: 40). Al seu torn, LVC va tractar de combatre aquest estereotip fent-se ressò de qualsevol notícia relacionada amb l'ús de la llengua catalana en l'àmbit científic o tècnic. N'és una mostra, per exemple, el ventall de notícies que van aparèixer publicades al diari amb motiu de la celebració d'un congrés sobre tuberculosi. A continuació, reproduïm un fragment del manifest que reivindicava l'oficialitat del català per a aquell seminari mèdic i que confirmava així la necessitat del català com a vehicle científic:

8. No obstant això, convé remarcar que el present treball s'ha centrat en l'anàlisi de la situació socio-lingüística al Principat, ja que la reivindicació política basada en la recuperació del català no va prosperar a la resta del domini lingüístic. Som conscients, però, que la situació al País Valencià, a la Catalunya del Nord i a les Balears mereixeria ser objecte d'estudis respectius. Per al País Valencià, vegeu la nota 2.

Pels qui som nacionalistes, que es dir catalans conscients de nostra condició de tals y que per aquest motiu ambicionem pera la nostra patria la plenitud de les seves funcions com a poble viu, may podem estimar com a secundaria cap qüestió que's relacioni ab l'ús de la nostra llengua. («A propòsit del Congrès de Tuberculosis. La nostra llengua», LVC (21 maig 1910), edició del vespre: 1)

D'altra banda, també la projecció de la llengua catalana a l'estranger va ser objecte d'atenció de LVC: trobem nombroses notícies, oportunament col·locades en portada, que pretenen donar compte de la projecció del català arreu d'Europa: «La llengua catalana a la Sorbona» (LVC (3 abril 1912)), «La llengua catalana a Finlàndia» (LVC (5 abril 1912)) o bé «L'Institut d'Estudis Catalans. Còm se'l judica a fòra» —que ocupa tota la portada de l'edició vespertina del 13 d'abril de 1912. Constitueixen una mostra, doncs, de la sèrie de notícies que van aparèixer pràcticament en el decurs d'una setmana referents a la projecció exterior de l'idioma nacional i que pretenien fer front, sens dubte, al menysteniment del català com a llengua de cultura.

La política d'internacionalització de les lletres catalanes es va complementar amb una intensa activitat de traducció, tant de les obres clàssiques com de la literatura europea contemporània, que es trasllada a les pàgines del diari en una també intensa activitat de difusió d'aquestes col·leccions editorials, enfocades a normalitzar la situació de la llengua i la cultura catalanes. Es tracta sobretot d'iniciatives editorials de gran nivell cultural, com la «Col·lecció Fundació Bernat Metge» —encara vigent avui dia— o l'Editorial Catalana, bastida fonamentalment al voltant de dues col·leccions: la «Biblioteca Literària», destinada a la difusió en traduccions acurades de clàssics de tots els temps, i la «Biblioteca Catalana», on eren acollides les obres d'autors catalans sense cap mena d'exclusivisme d'escola o de moviment. Cal recordar també l'obra pedagògica i cultural de la Mancomunitat, a través de la publicació de *Quaderns d'Estudi* o la col·lecció «Enciclopèdia Catalana», dins d'una línia de divulgació més exigent que els llibrets de la sèrie «Minerva», empresa que també va comptar amb el suport publicitari de LVC.

D'altra banda, LVC no es cansava d'anunciar i promoure l'assistència a tota mena de cursos, conferències, seminaris, normalment protagonitzats per les elits culturals, que tenien lloc a l'entorn d'ateneus, centres excursionistes, casinos, organitzacions juvenils, etc., i que augmentaven amb la progressiva articulació associacionista de la nova societat de masses, de manera que contribuïa a la campanya de normalització de la llengua catalana.

3.2.3. El combat de les actituds de menyspreu lingüístic: un camí cap a la normalització

L'accés de l'idioma als àmbits de la justícia, l'Administració, l'Església i l'educació van ser els altres cavalls de batalla dels homes de la Lliga i del diari, que al seu torn es va preocupar de fer-se el màxim ressò de les reivindicacions per a l'accés del català a

qualsevol àmbit, fos quin fos. D'aquesta manera, s'anava treballant des de les pàgines del diari en la configuració de les ideologies lingüístiques per tal d'incidir en la mentalitat col·lectiva del públic lector: d'una banda, lloant qualsevol pas endavant que es dugués a terme a favor del català, i de l'altra, censurant tots els atacs, mostres de menyspreu o actituds sociolingüístiques contra l'idioma.

Pel que fa a aquest darrer punt, el diari recull el testimoni personal de lectors que volien denunciar una situació de menyspreu envers la llengua catalana, i es converteix així en una plataforma pública de denúncia contra certes tendències responsables de la castellanització. Assistim a queixes recurrents davant de situacions de discriminació lingüística envers el català. Un dels casos més destacats a les pàgines del diari, per exemple, té lloc a l'administració de Correus, enfront de la negativa a admetre paquets que havien de ser enviats a Lleida, ja que el funcionari al·legava no conèixer cap ciutat amb aquest nom.

En altres ocasions, la crítica lingüística era vehiculada a través de relats breus de caire satíric, escrits per personatges de primer ordre de les lletres catalanes. Destaquen, sens dubte, les narracions de Josep Carner, que sota el pseudònim de *Bellafila* va ser un dels escriptors que més va caricaturitzar el *code switching* i la castellanització imperant en les capes benestants de la capital catalana, darrere dels quals s'amagava la percepció lingüística del castellà com a llengua de distinció social. Tanmateix, un dels textos més il·lustratius pel que fa al retrat dels usos lingüístics de la burgesia catalana és escrit pel dramaturg i pedagog Adrià Gual, sota el pseudònim de *Snob*. L'autor descriu una escena emmarcada en el pis d'una família barcelonina benestant, en què una àvia lloa davant dels convidats el domini de la llengua castellana de la Montserrat, la seva néta. Ara bé, la continuació del relat ofereix el contrast que es produeix amb l'arribada d'un nou convidat, un nen petit:⁹

El nen tenia sis anys i la Montserrat dotze: vol dir que la Montserrat ja's va creure d'anduvi obligada a fer-li com de mamà. Però, abans d'entrar-hi en conversa, va voler saber el nom del nen.

—«*Como te llamas, monin?*»

El nen no tornà resposta.

Creient que tal vegada no entenia el castellà, la nena repetí la pregunta en francès.

—«*Comment t'appelles-tu, cheri?*»

L'abuelita, tota emocionada, feu un bes a la Montserrat. El nen seguí mut. Sense descoratjar-se, la Montserrat insistí.

—«*Tell me your name, little baby, you please?*»

El nen seguí com si tal cosa. *L'abuelita*, més emocionada que abans, doblà el bes.

Per últim la Montserrat, mirant de reüll per escapar a les ires paternes i maternes, preguntà en veu baixa:

—«*Com te dius, bufó?*»

9. Adrià GUAL (*SNOB*) (1915), «El bell parlar», LVC (13 gener).

—«*Que dices, niña?*»—*reptà l'avia*—. «*Ya tienes suerte que no te oyen tu papá y tu mamá*».

Però la pregunta de la Montserrat va tenir una resposta del nen que, emuriat fins aleshores, va rompre a parlar com si se li acabessin d'obrir les potencies.¹⁰

Queda palesa, doncs, l'actitud d'autodenigració envers la pròpia llengua, amb la qual el diari es mostra especialment crític. En aquest sentit, des de LVC es va intentar combatre les actituds de deslleialtat a l'idioma per part dels escriptors i artistes en general. Com hem comentat abans, el Noucentisme pretenia modificar la societat des de dalt; per tant, calia incidir primer en la mentalitat dels escriptors, en els creadors de la cultura amb majúscules. Es reivindicava ara, doncs, l'ús del català com a mitjà d'expressió artístic tal com s'havia reclamat abans per a l'àmbit científic. Així ho manifesta el diari: «¿Per què, donchs, resoltament no's va a l'implantació de nostra llengua en les obres que s'ho valguin?». Com succeïa en el cas de la ciència —recordem les paraules de Prat de la Riba en aquest sentit—, es reclamava també en el terreny de les arts una expressió pròpia per tal de no ser només *importadors* de gèneres lírics i dramàtics dels altres pobles, sinó de ser-ne *creadors*,¹¹ i s'arribava al punt de titllar de traïdors, tot apel·lant al sentiment lingüístic més íntim, aquells autors que optaven pel canvi de llengua. En constitueixen un exemple les paraules de l'escriptor i polític Joan Vallès i Pujals en un article a LVC:

Fa llàstima l'abandono voluntari del idioma matern [referint-se a la creació cultural] [...]. Pera aquests, pera'ls que s'enamoren d'una llengua, que sempre parlen malament, es pera'ls qui'l Dant va fulminar son terrible anatema, aquell ¡vergonya eterna!

Un vers atribuït a Dante Alighieri esdevé un tòpic en les reflexions sociolingüístiques. LVC emprarà l'anatema «vergonya eterna a aquells que, despreciant son idioma, alaban lo dels altres» com a marca reivindicativa en moltes de les seves crítiques contra la castellanització que tenia lloc a Catalunya. Així es desprèn d'un altre article anònim que analitza el paper dels artistes catalans, intítulat significativament «L'ànima al diable»:

El cas de l'artista, sigui creador, sigui interpretador, que maldiu o emigra de la seva terra, és, desgraciadament, a Catalunya d'una actualitat encara viva. I això ve d'una manca de cultura patriòtica i, per tant, d'esperit nacional. (LVC (8 juny 1915), edició del vespre: 1)

10. La cursiva no pertany al text original.

11. Prat de la Riba manifestava en el discurs amb motiu de la seva reelecció com a president de la Diputació de Barcelona: «[...] deslliurar-nos de la tutela estrangera, a no ser ja més exclusivament, com som ara clients, importadors de ciència que fan altres pobles, sinó creadors de ciència» (LVC (22 gener 1910)).

El diari advoca, doncs, per la importància de l'artista en el projecte de reconstrucció nacional. És en aquest sentit que fa una crida patriòtica exhortant els artistes catalans a implicar-se:

Tu, actor il·lustre, o tu, actriu eximia, contenteu-vos amb un sou de vint, trenta o quaranta pessetes diàries que durant anys us ha pogut oferir la nostra terra i no aneu pel món com el jueu errant, en cerca d'una glòria que s'esborrarà darrera els vostres passos. [...] L'hora actual de Catalunya necessita l'esforç i el sacrifici de tots els seus fills [...]. Doncs els artistes, homes d'ideal, han d'ésser els primers de donar l'exemple. (LVC (8 juny 1915), edició del vespre: 1)

4. CONCLUSIONS

Queda molt clar, doncs, el missatge que es volia adreçar al conjunt de la societat catalana de l'època, a través de la ploma d'intel·lectuals orgànics, al servei del projecte cultural del Noucentisme i de l'acció política de la Lliga. Sens dubte, l'operació més reeixida en la campanya de LVC va ser en la difusió de la representació de la llengua catalana com a emblema nacional. La instrumentalització de l'idioma des de les files del regionalisme va arribar a una de les seves fites màximes l'abril del 1916. Així ho podem veure en la campanya electoral, on la llengua és l'element principal de vot: «Qui odia la Llengua Catalana odia Catalunya; qui el vota o s'hi al·lia, és un traïdor», o bé «La llengua és la característica més ferma de Nacionalitat. Voteu per la Llengua Catalana».¹²

La llengua va convertir-se, doncs, en l'element central de la nació catalana, i sovint en un element de primer ordre, com demostren les nombroses ocasions en què la llengua va ser objecte de portada, per no dir ja matèria de notícia. Un dels escriptors contemporanis, Josep Morató i Grau, hi feia referència: «La qüestió de la llengua és essencial. No podem negligir-la ni podem posposar-la a cap d'altra. Mentre conservem la llengua i la conservem amb la dignitat que li pertoca, no hi ha perill que desaparegui nostra personalitat».¹³ Ho corroboren també les dades que presentem en la taula 3, dedicada al nombre d'articles i portades referents a la qüestió de la llengua publicats a LVC durant els anys 1910-1917.

A tall de conclusió, podríem dir que *La Veu de Catalunya* es va encarregar precisament de donar veu i dimensió nacional a la campanya de modernització de la llengua catalana i va tenir un paper decisiu en la modificació del mapa de les representacions de la llengua catalana, que va experimentar una profunda renovació en el decurs de les primeres dècades del segle XX: a través del redreçament de la minorització lingüística que patia el català, refermant-se com a llengua culta i de prestigi, amb les institucions

12. Aquestes consignes electorals van aparèixer a la portada del diari en les edicions de LVC del 6 d'abril de 1916 i el 9 d'abril de 1916.

13. Josep MORATÓ I GRAU (1915), «Qüestió de dignitat i qüestió de cultura», LVC (4 desembre).

típiques d'una cultura normalitzada i, sobretot, convertint-se en la llengua nacional. El diari, la icona de la societat de masses, va esdevenir l'aliat imprescindible per a arrelar en la consciència col·lectiva els ideals noucentistes respecte a la llengua, per a mostrar que el català era una llengua, en paraules de Pompeu Fabra, «infinitament apta».¹⁴

TAULA 3

Nombre d'articles i portades referents a la qüestió de la llengua publicats a LVC (1910-1917)

LVC	Articles	Portades
1910	32	17
1911	46	29
1912	76	52
1913	111	67
1914	35	13
1915	85	60
1916	136	81
1917	104	40
Total	625	359

FONT: Elaboració pròpia a partir del buidatge realitzat a LVC (1910-1917).

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric (2002). *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. II. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- CASACUBERTA, Margarita [et al.] (2005). *La llengua de 1907*. Girona: CCG.
- FABRA, Pompeu (1980 [1915]). «Literats i gramàtics». A: VALLVERDÚ, Francesc (ed.). *La llengua catalana i la seva normalització*. Barcelona: Edicions 62.
- FERRER, Vicent (2005). *La llengua en portada: Ideologies lingüístiques en premsa valenciana (1902-1923)*. Pròleg de Miquel Nicolás. València: Denes.
- FIGUERES, Josep M. (2002). *Premsa i nacionalisme: El periodisme en la reconstrucció de la identitat catalana*. Barcelona: Pòrtic.
- [s. d. (2006)]. *La Veu de Catalunya*. Estudi encarregat per l'Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona i en procés de revisió. Treball inèdit. Barcelona.
- GARCÍA NIETO, María del Carmen (1975). «La premsa diària de Barcelona, de 1895 a 1910». A: TUNÓN, Manuel [et al.]. *Premsa y sociedad en España, 1820-1936*. Madrid: Edicusa.
- GINEBRA, Jordi (1999). «Problemes de la història social de la llengua dels segles XIX i XX». *Caplletra*, núm. 27 (tardor), p. 13-21.
- GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís (1992). *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Barcelona: Pòrtic.

14. Vegeu el pròleg de Josep M. Nadal a Casacuberta et al. (2005).

- GRAU, Josep (2006). *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- JARDÍ, Enric (1974). *Les doctrines jurídiques, polítiques i socials d'Enric Prat de la Riba*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MIRACLE, Josep (1998). *Pompeu Fabra*. Barcelona: Proa. [1a ed., 1968]
- PRAT DE LA RIBA, Enric (1998-2000). *Obra completa d'Enric Prat de la Riba*. Edició a cura d'Albert Balcells i J. M. Ainaud de Lasarte. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Proa.
- PRATS, Modest (1995). «Contrareforma i Barroc». *L'Avenç*, núm. 189 (febrer), p. 52-57.